

לימוד המשנה השבועי – עדויות מהגניזה

לימוד המשנה בתקופת הראשונים

דברי שבח לדיעות המשנה לצד ידיעת הגמרא נמצאים לרוב בספרות התלמודית והמדרשית:

לעולם הוי רץ אחר המשנה יותר מן התלמוד. אמר רבי יוסי בי רבי בון: הדא דאת אמר – עד שלא שיקע בו ר' רוב משניות, אבל מששיקע בו רבי רוב משניות – לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה.¹
אמ' ר' בנייה: לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות, שאם ירתק יפתחו לו, אם לתלמוד תלמוד ואם להגדה הגדה. ר' לעזר בש' ר' יהושע בן לוי אמ': עמוד ברזל משנה.²

ועוד דוגמות רבות.

עם זאת, "המשנה כיצירה עצמאית נזנחה בימי הביניים וברוב התפוצות לא נלמדה כחיבור בפני עצמו".³ הפירושים הגדולים לכל הקורפוס המשנאי בימי הביניים – ספרות ה'אלפאט',⁴ פירוש ר' נתן אב הישיבה (המאה האחת עשרה), הרמב"ם ומלאכת שלמה – מעטים ביחס לכמות מפרשי התלמוד. אפילו אם נמנה גם פירושים לסדרי זרעים וטהרות, שלא זכו לעיון עקיב של התלמוד הבבלי (למשל, פירושי הגאונים,⁵ ר' שמשון משנץ, רא"ש), ופירושים למסכתות בודדות (ר' משולם בן קלונימוס, ר' משולם ב"ר משה, ר' יצחק בן מלכי צדק,⁶ פרשני רי"ף⁷), המספר הכולל לא יהיה גדול. מיעוט הפירושים

1. ירושלמי שבת פט"ז, טו ע"ג; הוריות פ"ג, מח ע"ג.
2. ויקרא רבה פרשה כא, מהד' מרגליות עמ' 481.
3. א' ארנד, 'לימוד משנה וחברות משנה בעת החדשה', JSIJ 3, 2004, עמ' 19.
4. ראו: נ' אלוני, 'אלפאט' אלמשנה (מלות המשנה), ספר הזיכרון לר"י ניסים ג, ירושלים תשמ"ה, עמ' יג והלאה; ח"צ אלבוים, 'פירוש מילים קדום לסדר זרעים מאזור סוריה-ארץ ישראל', גנוזי קדם ח, תשע"ב, עמ' 9-30, ושם הפניות לספרות קודמת.
5. ראו: י"נ אפשטיין, פירוש הגאונים לסדר טהרות, ירושלים תשמ"ב.
6. ראו סקירה אצל מ' ברויאר, אוהלי תורה: הישיבה תבניתה ותולדותיה, ירושלים תשס"ד, עמ' 129.
7. ראו סקירה אצל ע' שבט, 'לימוד המשנה בין רבותינו הראשונים על פי הממצאים בפירושים סביב הלכות הרי"ף', עלי ספר יט, תשס"א, עמ' 49-67.

למשנה כולה מעיד על חוסר החשיבות של לימוד מכלול המשנה בעיני היהודים בימי הביניים המוקדמים. כך קבע החוקר הדגול י' זוסמן:

מכל מקום, כמדומני שאין לנו שום ידיעה לא על טפסי משנה ולא על עיסוק במשנה בפני עצמה בכבל בתקופת הגאונים אלא אצל ה'תנאים' המקצועיים בלבד – ונראה שבמסורת הבבליית המשנה כלולה ממש בתלמוד עד שכמעט ניתן היה לומר, שסמכותה כאילו נובעת מהיותה כלולה, בדוקה, בחונה ומפורשת בתלמוד הבבלי... העניין כולו טוען עוד בירור וליבון מקיף ויסודי.⁸

הרמב"ם "החזיר את עטרת העצמאות למשנה",⁹ ואחריו רבו העתקות המשנה ופירושי המשנה,¹⁰ אבל אזכורים ישירים של לימוד המשנה בימי הראשונים בכל זאת מועטים.¹¹ בשונה מכך, "במסורת הארצישראלית הייתה משנה לחרוד ותלמוד לחרוד".¹² "יוצאי דופן בארצות המערב [בלימוד המשנה] היו אזורי איטליה-ביזנטיון (יוון ודרום איטליה), שבהם למדו משנה, כמוכח מכתבי יד שלה שהועתקו באזורים אלה ונשתמרו".¹³ החל מהמאה העשירית נמצאים בידינו כתבי יד רבים של המשנה, מהם 'אבות הטקסט' ומהם מסורות תנייניות: קאופמן A50, דה רוסי 138, דה רוסי 497, קטעי גניזה רבים ועוד. ריבוי העתקות יכול להצביע על התעוררות העניין בלימוד המשנה. ידוע שר' יצחק מקורביל, בעל ספר מצוות קטן, למד "בכל שנה שיתא סדרי".¹⁴ החל מהמאה החמש עשרה, "בראשית תהליך הרנסנס של המשנה",¹⁵ כלולה המשנה בתכניות הלימודים של תינוקות של בית רבן באיטליה.¹⁶ במאה השבע עשרה בוונציה חכמים היו "קוראים ושונים בכל חודש וחודש".¹⁷ עדות נוספת לעיסוק במשנה נמצאת ב"הקדמת המעתיק" של ר' שלמה ב"ר יוסף לפירוש הרמב"ם לסדר נזיקין:

8. י' זוסמן, 'כתבי-יד ומסורת-נוסח של המשנה', הקונגרס העולמי למדעי היהדות ז, תשמ"א, עמ' 237, הערה 90. מאמר זה הוא מקור חשוב ביותר לעיון בתולדות לימוד המשנה ומסירתה.
9. א"א אורבך, 'היהודים בארצם בתקופת התנאים', מחקרים במדעי היהדות ב, תשנ"ח, עמ' 708.
10. ראו: שבט (לעיל, הערה 7).
11. ראו: ברויאר (לעיל, הערה 6), עמ' 130.
12. ברויאר (לעיל, הערה 6), עמ' 240.
13. ארנד (לעיל, הערה 3), עמ' 19.
14. אם מדובר בלימוד משנה ולא תלמוד. ראו: זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 227, הערה 57.
15. זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 236, הערה 89.
16. ראו: ארנד (לעיל, הערה 3), עמ' 20, הערה 3.
17. שם, הערה 4, וראו גם שם, עמ' 28, הערה 40.

...וכן עשה נר ישראל רבינו משה בנו של הרב רבינו מימון זכר צדיקים וקדושים
לברכה בפירוש המשניות שחיבר על שהיו נוהגים ברוב המדינות לשנות אותם
בשבתות וימים טובים עד שידועים אותם בעל פה.¹⁸

האם הלימוד בשבתות ובימים טובים נעשה לפי תכנית מסוימת? האם הוא היה קבוע?
האם הוא נקשר אל תוכן החגים, "הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג
בחג" (סנהדרין קא ע"א)? כך אומר זוסמן:

ובמידה שעסקו במשנה בלא תלמוד היה זה בעיקר במסגרת ליטורגית... בגניזה
נמצאו עשרות שרידי משניות... עם כותרות וצינוני פרקים המלמדים על כך, שם
שימשו במסגרת ליטורגית – לימות החול, לשבתות השנה, לארבע פרשיות,
לימים טובים וכו'. בראשי פרקי המשניות מצוינים ימות השבוע, פרשת השבוע,
שבתות מצוינות וכיו"ב... נמצאו גם רשימות של פרשיות השבוע, עם ציון משניות
השבוע.¹⁹

להלן נסקור שלושה סוגים של מחזורי לימוד של המשנה עם התאמה לתוכן פרשות
השבוע.

מחזור המשנה השנתי

כך כותב אהרן ארנד:

לימוד משנה לפי סדר מיוחד עולה מהדפסת המשנה עם פירוש 'כף נחת' בקושטא
בשנת 1644/5 (ת"ד-ת"ה). במהדורה זו נרפסו שתי סדרות ציונים: א) למסיים כל
המשנה בחודש הובא ציון מדי י"ח פרקים באות גדולה: 'יום א', 'יום ב', וכו';
ב) ללומד מדי יום מקרא משנה ותלמוד, על יסוד דברי התלמוד (קידושין ל ע"א)
'לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד', נקבעה
לכל פרשה מסכת מתאימה מבחינת התוכן, שתילמד בשבוע בו נקראת הפרשה,
והלכות מתאימות מ'משנה תורה' ומ'ארבעה טורים' (= 'שליש בתלמוד'). המסכת
חולקה לשבעה ימים בציון באות קטנה 'יום א', 'יום ב', ובשל גודלן המשתנה של
המסכתות השתנתה כמות המשניות שנלמדה בכל שבוע.²⁰
מסכתות קצרות בעלות נושא משותף הקשור לפרשה מסוימת נקבעו לעתים
בשבוע אחד... שם הפרשה מופיע בראש המסכת באות גדולה. התאמת המסכת
לפרשה לפי תוכנה הביאה לכך שהמשנה לא נלמדה לפי סדר המסכתות...

18. ראו על זה: זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 222, הערה 41.

19. זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 227, הערה 55.

20. ארנד (לעיל, הערה 3), עמ' 28-29.

לתועלת הלומד הובאה בסוף סדר טהרות טבלה המציינת בכל פרשה איזו מסכת משוכצת לה...²¹
מהדורה זו מוכיחה, שהיו שביקשו ללמוד משנה בהתאמה לפרשות השבוע ולא על פי סדר המסכתות.²²

ארנר רואה במנהג הזה השפעת טופסי 'סדר מעמדות' שנרפסו החל מאמצע המאה השש עשרה. במשניות עם פירוש כף נחת, לפני הרשימה שבסוף סדר טהרות, כתוב שמערך הלימוד הזה "מסודר איש מפי איש", דהיינו שהוא נסמך על מסורת עתיקה. ואכן, מצאנו²³ רשימות כמעט זהות לזו בשלושה קטעי גניזה שקודמים לספר המודפס הזה.

קטע III B 73 מאוסף Alliance Israélite Universelle – רשימת פרשות השבוע עם ציון שמות המסכתות לצדן.²⁴ מעריכים²⁵ שמקור כתב היד הוא במזרח התיכון. הרשימה כוללת ארבעה טורים: "פרשה", "נביאים", "כתובים" ו"משנה", ומכסה את הספרים בראשית, שמות וויקרא.

קטע IV B 52 מאוסף Alliance Israélite Universelle – גם הוא רשימת פרשות השבוע עם ציון שמות המסכתות לצדן. מעריכים שקטע זה הוא ספרדי ונכתב בערך במאה השש עשרה. רשימת IV B 52 קצרה יותר ומכסה רק את שש הפרשות הראשונות של השנה, אבל בהן היא זהה לרשימה הקודמת.

קטע T-S AS 59.216²⁶ נכתב במסורת הספרדית בערך במאה השש עשרה. הוא בנוי על אותו דגם תורה-נביאים-כתובים-משנה ומכסה רק את שתי הפרשות הראשונות של השנה. בפרשות אלו הוא זהה לרשימות הקודמות.

להלן רשימת המסכתות המתאימות לפרשות השבוע השונות. רשימה זו מבוססת על הרשימה שנדפסה במשניות עם פירוש כף נחת,²⁷ שאר הרשימות (בחלקים שהגיעו לידינו) כמעט זהות עמה. בהערות השוליים נביא את הצעתנו בעניין הקשר בין הפרשה למסכת הנלמדת. השתדלנו למצוא הסבר לכל התאמה. חלק מההתאמות ברורות מאוד וחלק עמומות יותר, ובאלו האחרונות הצעתנו אינה יוצאת מגדר השערה. אולי אפשר

21. שם, הערה 43.

22. שם, עמ' 29.

23. בחיפוש במאגר קטעי הגניזה של פרידברג, <http://www.genizah.org>, על פי כל מילות המפתח הרלוונטיות.

24. בקטע זה נעשה שימוש בח' בנטוב, משנת מסכת כתובות: מתוך כת"י קופמן, עם שינויי נוסחאות עפ"י כתבי יד וקטעי גניזה, עבודה לשם קבלת התואר דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ב.

25. אני מודה לר"ר אלכסנדר גורדין על עזרתו הנדיבה בתיארוך כתבי היד האלה.

26. M.C. Davis and B. Outhwaite, Hebrew Bible Manuscripts in the Cambridge Genizah Collections IV, 2003, p. 361, no. 5490.

27. משניות עם פירוש הקצר הנקרא כף נחת, 2 כרכים, דפוס אברהם פראנקו ויעקב גבאי, קושטאנדינה ת"ד, ללא מספרי עמוד.

להניח שהרשימה התחילה מן ההתאמות הברורות והתפשטה אחר כך לשאר הפרשות והמסכתות. את השאלה הזאת נשאיר למחקרים הבאים.

בראשית – חגיגה.²⁸

נח – קנים.²⁹

לך לך – מעשר ראשון ושני (IV B 52, III B 73 – מעשרות ומעשר שני).³⁰

וירא – פאה.³¹

חיי שרה – קדושין.³²

תולדות – ברכות.³³

ויצא – כתובות.³⁴

וישלח – מועד קטן³⁵ והוריות.³⁶

וישב – יבמות.³⁷

מקץ – מקואות.³⁸

ויגש – כלים.³⁹

ויחי – בכורות.⁴⁰

שמות – תענית⁴¹ ומגילה.⁴²

וארא – מכות.⁴³

28. בריאת העולם – "אין דורשין... במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד" (חגיגה פ"ב מ"א).

29. "וישלח את היונה מאתו" (בראשית ח', ח) – קני יונים בבית המקדש.

30. "וייתן לו מעשר מכל" (בראשית י"ד, כ).

31. III B 73 – פקה – כנראה טעות בהעתקה. פרשת וירא פותחת בהכנסת אורחים ומסתיימת בציות יצחק לדברי אברהם אביו – "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים..." (פאה פ"א מ"א).

32. גישוואי יצחק.

33. ברכות יצחק ליעקב.

34. ענייני כתובות נוגעים לנישואי יעקב.

35. "ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון פכות" (בראשית ל"ה, ח) – ענייני אבל.

36. "וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים" (בראשית ל"ג, ב) – "כל התדיר מחבירו קודם את חבירו וכל המקודש מחבירו קודם את חבירו" (הוריות פ"ג משניות ו-ח) – ענייני קדימה.

37. יוסף ואשת פוטיפר – איסורי חיתון.

38. "והנה עמד על היאר" (בראשית מ"א, א) – טהרה במקווה ובנהר.

39. המילה "כליכם" (בראשית מ"ה, כ).

40. העברת הבכורה לאפרים (בראשית מ"ח, יג-כ) – "ראובן בכרי אמה" (בראשית מ"ט, ג).

41. "וינעקו ותעל שועתם אל האלהים" (שמות ב', כג) – תפילה בעת צרה.

42. מסכת מגילה מזכירה גם את התענית והזעקה של מרדכי ואסתר (מגילה טו ע"א).

- בא – נגעים.⁴⁴
 בשלח – ערובין.⁴⁵
 יתרו – עבודה זרה⁴⁶ ואבות⁴⁷ (III B 73 – אבות ועבודה זרה).
 משפטים – בבא קמא.⁴⁸
 תרומה – מדות⁴⁹ (III B 73 הוספה – "חמשה [פרקים]).
 תצוה – טבול יום⁵⁰ (III B 73 הוספה – "ארבעה [פרקים]).
 תשא – שקלים⁵¹ (III B 73 הוספה – "שמנה [פרקים]).
 ויקהל – שבת⁵² (III B 73 הוספה – "ארבעה ועשרין [פרקים]).
 פקודי – טהרות⁵³ וידים (III B 73 הוספה – "ארבעה עשר [פרקים]).
 ויקרא – זבחים⁵⁴ (III B 73 הוספה – "ארבעה עשר [פרקים]).
 צו – מנחות⁵⁵ (III B 73 הוספה – "שלשה עשר [פרקים]).
 שמיני – חולין⁵⁶ (III B 73 הוספה – "שנים עשר [פרקים]).
 תזריע – נידה.⁵⁷
 מצורע – זבים.⁵⁸
 אחרי מות – כרתות.⁵⁹
 קדושים – ערלה.⁶⁰
43. מכות מצרים.
 44. מכות מצרים.
 45. "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות ט"ז, כט).
 46. "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים" (שמות י"ח, יא); "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (שם כ', ב).
 47. "משה קיבל תורה מסיני" (אבות פ"א מ"א).
 48. נזיקין.
 49. מידות המשכן והמקדש.
 50. "וְאֵת אֶהְרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצֵת אֶתְּם בְּמֵיִם" (שמות כ"ט, ד) – טבילה כהכנה לביאת מקדש.
 51. "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לֵה'" (שמות ל', יג).
 52. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שִׁבְתוֹן לֵה' כָּל הַעֲשֵׂה בּו מְלֶאכֶה יוֹמָת" (שמות ל"ה, ב).
 53. טהרה כהכנה לעבודה במשכן ובמקדש.
 54. דיני הקרבנות.
 55. דיני המנחות.
 56. איסורי אכילה.
 57. טומאת נידה ויולדת.
 58. טומאת זבים.
 59. בפרשת אחרי מות ישנם הרבה איסורים שעונשם כרת.
 60. "וְעֲרַלְתֶּם עֲרַלְתּוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָּכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא י"ט, כג).

אמור – ביצה ויומא.⁶¹

בהר – שביעית.⁶²

בחוקותי – ערכין (III B 73 – ערוכין).⁶³

במדבר – מכשירין.⁶⁴

נשא – נזיר וסוטה.⁶⁵

בהעלתך – תמיד.⁶⁶

שלח – חלה.⁶⁷

קרח – תרומות.⁶⁸

חוקת – פרה.⁶⁹

בלק – אהלות.⁷⁰

פינחס – [בבא] בתרא.⁷¹

מטות – נדרים.⁷²

מסעי – עדויות.⁷³

דברים – [בבא] מציעא.⁷⁴

ואתחנן – שבועות.⁷⁵

עקב – כלאים.⁷⁶

61. בפרשה מובאת רשימת החגים (ויקרא כ"ג).

62. הפרשה פותחת בדיני השנה השביעית.

63. דיני ערכין (ויקרא כ"ז).

64. אולי ניתן לומר שמפקד העם בפרשת במדבר מכשיר אותו לנסיעה לארץ כנען.

65. הפרשה עוסקת בדיני נזיר (במדבר ו') ובדיני סוטה (שם ה', יא-לא).

66. הדלקת מנורת המשכן (במדבר ח', א-ד) – הדלקת המנורה שבמקדש (תמיד פ"ג מ"ט).

67. "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר ט"ו, כ).

68. "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתים" (במדבר י"ח, יב).

69. הפרשה פותחת בדיני הפרה האדומה.

70. "מה טבו אהליך יעקב" (במדבר כ"ד, ה). השערות אחרות: "ויבא אחר איש ישראל אל הקבה" (שהיא אוהל – במדבר כ"ה, ח); "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלה" (שם, ט) – דיני טומאת מת.

71. "סדר נחלות כך הוא: איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו... (במדבר כ"ז, ח) (בבא בתרא פ"ח מ"ב).

72. הפרשה פותחת בדיני נדרים.

73. דיני רוצחים (במדבר ל"ה, י-לד) – "רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים... ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש..." (עדויות פ"ו מ"א).

74. "ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" (דברים א', טז) – המסכת עוסקת בסוגיות משפטיות-ממוניות שונות.

75. בפרשה מסופר על מעמד הר סיני, שבו נשבעו בני ישראל לקיים את חוקי התורה.

76. ענייני מלבוש: "שמלתך לא בלטה מעליך" (דברים ח', ד), "ואהב גר לתת לו לחם ושמלה" (שם י', יח) – כלאי בגדים.

- ראה – סוכה, ראש השנה, פסחים. 77
 שופטים – סנהדרין. 78
 כי תצא – גטין. 79
 כי תבוא – ביכורים. 80
 ניצבים – מעילה. 81
 וילך – דמאי. 82
 האזינו – עוקצין. 83
 וזאת הברכה – תמורה. 84

רשימה קצת שונה של סדר הלימוד השנתי מצויה במשניות שנדפסו בוונציה תצ"ז-תצ"ח, בסוף סדר נשים. 85

לימוד שני פרקים בשבוע

ארנד מציין:

בשנת 1495 למדו בירושלים בביכ"נ אחד מדי יום אחרי התפילה משנה ותלמוד במשך שלוש שעות, כעדות תלמיד רע"ב שעלה מאיטליה, ובמספר ישיבות בה נהגו בראשית המאה הט"ז ללמוד לעת ערב פרק משנה עם פירוש רמב"ם... באמצע המאה הי"ח למדו במספר ישיבות בירושלים מדי יום אחר הצהריים פרק או שלושה פרקי משנה עם פירוש רע"ב ותוי"ט... 86
 בהנהגות ר"מ קורדובירו נזכר ללמוד משנה בכל שבת ולדעת על פה בכל שבוע לפחות שני פרקי משנה... 87

77. הפרשה עוסקת בשלושת הרגלים (דברים ט"ז). אגב גררא נכללה כאן מסכת ראש השנה.
 78. "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפְט צֶדֶק" (דברים ט"ז, יח) – דיני שופטים.
 79. "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֵלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמָּצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָהּ עֲוֹנוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ" (דברים כ"ד, א).
 80. הפרשה פותחת במצוות הביכורים.
 81. "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שִׁבְט אֲשֶׁר לִבְכוּ פָנָה הַיּוֹם מֵעַם ה' אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לְעַבֵּד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הֵהֱם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שָׂרֵשׁ פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה" (דברים כ"ט, יז) – מעילה בה' ומעילה בקודש.
 82. בפרשה מביע ה' ספק בנאמנות עם ישראל לתורה – ספקות בתרומות ובמעשרות.
 83. אפשר לומר כך: מסכת עוקצין היא האחרונה בשישה סדרי משנה, ופרשת האזינו נמצאת בסוף הספר האחרון של חמישה חומשי תורה.
 84. לא מצאנו סיבה להתאמה זו.
 85. ראו: ארנד (לעיל, הערה 3), עמ' 29, הערה 43.
 86. שם, עמ' 21.
 87. שם, עמ' 23, הערה 19.

בליטא קבע ועד המדינה בשנת 1761, כי בכל בתי המדרש ילמדו כל יום לפחות פרק אחד משנה.⁸⁸

לא ברור אם מדובר במחזורי לימוד שנתיים או בלימוד רצוף. עדות למחזור הלימוד של שני פרקים בשבוע נמצאת בקטע הגניזה T-S NS 218.24.⁸⁹ ב' ויסוצקי⁹⁰ מציין את דמיון המחזור הזה לתבנית השאלות והתנחומא-ילמדנו – שני האוספים ערוכים לפי סדר פרשיות השבוע (שאלות – של הקריאה הבבלית; ילמדנו – של הארץ ישראלית), ובשניהם תוכן כל פרק קשור לתוכן הפרשה. קטע גניזה זה נכתב – לפי צורת האותיות – כנראה במאה השלוש עשרה, ולפי צורת השם "עקיבה" הוא שייך למסורת הארץ ישראלית. הוא שייך לאותן "חוברות לימוד" ו"העתקות וולגריות"⁹¹ שנמצאו בגניזה לצד קטעי כתבי יד נאמנים. הנה דוגמה: לפרשת במדבר מותאם המשפט: "אמר ר' עקיבה מנין לפולטת שכבת זרע". הרי זה עירוב של שתי משניות: "אמר ר' עקיבה..." (שבת פ"ט מ"א), ומשנה אחרת בפרק זה – "מנין לפולטת שכבת זרע..." (שם מ"ג).⁹² לכן לא נעסוק כאן בנוסח המדויק של המשניות שבקטעי הגניזה שבאנו לחקור.⁹³

הדף מתחיל בפרשת קדושים ומסתיים בפרשת וזאת הברכה – הוא מכסה את המחצית השנייה של פרשות השבוע השנתיות. כנראה היה קיים לצדו דף ראשון עם פרשות תחילת השנה, וייתכן שהוא עדיין מונח באחד מאוספי הגניזה. ליד שם כל פרשה כתובות התחלות של שתי משניות: הראשונה מתחילה במילה "תנן" (מילה הפותחת ציטוט משנאי בתלמוד הבבלי), והשנייה פותחת ב"ותנן". אחרי המילים "תנן" או "ותנן" באה התחלת משנה כלשהי באורך שתיים עד תשע מילים. תוכן המשניות המוזכרות או משניות אחרות באותו הפרק קשור במישרין או בעקיפין לתוכן פרשות השבוע המתאימות.

להלן נביא את פענוח הקטע, ובהערות נביא את השלמות הציטוטים עם מראי המקומות ואת הצעתנו בעניין הקשר בין פרקי המשנה לפרשת השבוע.

קדושים [...]

[... ..] [במח]וכר לקרקע⁹⁴

88. שם, עמ' 38.

89. R. Brody and E.J. Wiesenberg, *A Hand-List of Rabbinic Manuscripts in the Cambridge Genizah Collections* 1, Cambridge 1998, p. 112, n. 2027.

90. B.L. Visotzky, 'The Literature of the Rabbis', in: B.L. Visotzky and D.E. Fishman (eds.), *From Mesopotamia to Modernity*, Boulder 1999, pp. 91-92.

91. זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 244, הערה 112.

92. אותו עירוב מתועד ב-Ms. Heb. f18, ראו בהמשך.

93. על חקר נוסח המשנה מהגניזה ראו: ג' בירנבאום, *לשון המשנה בגניזת קהיר*, ירושלים תשס"ח.

94. [הפאה ניתנת] במחובר לקרקע" (פאה פ"ד מ"א) – מצוות פאה מופיעה בפרשת קדושים (ויקרא י"ט, ט).

- אמור [...] [...] [...] (מיט)מאין בקרוביהן⁹⁵
 [...] [...] [...] (נביאים הראשונים בטלו אוריים)⁹⁶
 (בהר) סיני תנן ארבעה ראשי שנים⁹⁷
 ותנן אילו דברים שאין להם [א]ונאה⁹⁸
 בחוקותי תנן מאמתי מזכירין [גבורות] גשמים⁹⁹
 ותנן חזקת הבתים והבורות [...] והמערות¹⁰⁰
 במדבר תנן הכונס צאן לדיר ונעל [...] ¹⁰¹
 ותנן אמר ר' עקיבה מנין לפולטת שכבת זרע¹⁰²
 [נשא] תנן המקנא לאשתו [...] ¹⁰³
 ותנן ברכת כהנים כיצד¹⁰⁴
 [ב]העלותך תנן שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה¹⁰⁵
 ותנן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה¹⁰⁶

95. "וכן גדול ונזיר אינן מיטמאין בקרוביהן" (נזיר פ"ז מ"א) – דיני האבל של הכהן הגדול נזכרים בתחילת פרשת אמור (ויקרא כ"א, י-א).
96. "משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים [ותומים]" (סוטה פ"ט מ"ב). בהתחלת פרשת אמור מובאים דיני הכהן הגדול, הוא שנושא על לבו אורים ותומים.
97. "ארבעה ראשי שנים... [באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות]" (ראש השנה פ"א מ"א) – מצוות שמיטה ויובל.
98. "אילו דברים שאין להם אונאה [העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות]" (בבא מציעא פ"ד מ"ט) – אונאה במכירת קרקעות: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו" (ויקרא כ"ה, יד).
99. "מאמתי מזכירין גבורת גשמים" (תענית פ"א מ"א) – "ונתתי גשמיכם בעתם" (ויקרא כ"ו, ד).
100. "חזקת הבתים והבורות [והשיחין] והמערות" (בבא בתרא פ"ג מ"א) – קניית שדות וחזקתם: "יאם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחרתו יקדיש" (ויקרא כ"ז, כב).
101. "הכונס צאן לדיר ונעל [בפניה]" (בבא קמא פ"ו מ"א) – "שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (במדבר א', ב). מכניסין את הבהמות לדיר בין השאר כדי למנות אותן (ראו: בכורות פ"ט מ"ד), ובפרשה מסופר על מניין בני ישראל.
102. "אמר ר' עקיבה... מנין לפולטת שכבת זרע [ביום השלישי שהיא טמאה]" (שבת פ"ט משניות א-ג) – קשה למצוא לכך קשר לפרשת במדבר, ואולי הקשר הוא לפרשה הבאה, פרשת נשא, העוסקת בטומאה היוצאת מן הגוף: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" (במדבר ה', ב). בפרשת במדבר ישנו נושא אחד בלבד – מניית ישראל במדבר – שכבר נרמז בפרק המשניות הקודם, ואולי משום כך נבחר פרק הקשור אל הפרשה הבאה.
103. "המקנא לאשתו" (סוטה פ"א מ"א) – "ועבר עליו ריח קנאה וקנא את אשתו" (במדבר ה', יד) – פרשת סוטה.
104. "ברכת כהנים כיצד" (סוטה פ"ז מ"ו) – ברכת כהנים (במדבר ו', כב-כז).
105. "שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה" (מנחות פ"ג מ"ז) – מנורת המשכן (במדבר ח', א-ד).
106. "מי שהיה טמא או בדרך רחוקה" (פסחים פ"ט מ"א) – "איש איש פי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה" (במדבר ט', י) – פסח שני.

שלח תנן סנהדרין גדולה [...] של [שבעים ואחד]¹⁰⁷
[...] התכלת אינה מעכבת] [...] [... ...]¹⁰⁸
[ויקח קרח תנן עד] [...] [...] לעלות¹⁰⁹
ותנן כל התדיר מחברו הוא קודם את חברו¹¹⁰
חקת תנן שב[עה] ימים קודם שריפת הפרה מפרישין¹¹¹
ותנן עושין כל צרכי המת¹¹²
[בלק תנן הגונב את הקסוה והמקלל]¹¹³
ותנן חמשה ש[... ...]¹¹⁴
[פינחס] תנן יש נוחלין¹¹⁵
ותנן בנ[... ...]¹¹⁶
[ואת] חנן
ר' אליעזר אומ[ר]¹¹⁷

107. "סנהדרין גדולה [היתה] של שבעים ואחד" (סנהדרין פ"א מ"ו) – "וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֶרְבָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה" (במדבר ט"ו, כד) – סמכות הסנהדרין. הצעה אחרת: "כָּלֶם אֲנָשִׁים רְאִישֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (במדבר י"ג, ג) – ראשות העם.
108. "התכלת אינה מעכבת [את הלבן]" (מנחות פ"ד מ"א) – "וְנִתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר ט"ו, לח) – פרשת ציצית.
109. "עדת קרח אינה עתידה לעלות" (סנהדרין פ"ו מ"ג) – מרד קורח.
110. "כל התדיר מחברו הוא קודם את חברו [...] המקודש מחבירו קודם את חבירו]" (זבחים פ"י משניות א-ב) – "וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֵת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו" (במדבר ט"ז, ה) – הייררכיה של קדושה.
111. "שבעה ימים קודם שריפת הפרה מפרישין" (פרה פ"ג מ"א) – פרשת פרה אדומה (במדבר י"ט).
112. "עושין כל צרכי המת" (שבת פכ"ג מ"ה) – "זאת התורה אדם פי ימות באהל" (במדבר י"ט, יד) – מיתה ודינה.
113. "הגונב את הקסוה והמקלל" (סנהדרין פ"ט מ"ו) – "וְעֵתָה לְכָה נָא אָרְה לִי אֵת הָעֵם הַזֶּה" (במדבר כ"ב, ו).
114. "חמשה ש[מלאו] חמשה חביות" (פרה פ"ז מ"א) – הקשר הוא כנראה לפרשת פרה אדומה שבפרשה הקודמת, פרשת חוקת. בפרשת בלק הסיפורית קשה למצוא עניינים המתקשרים להלכות המשנה.
115. "יש נוחלין" (בבא בתרא פ"ח מ"א) – "לְאֵלֶּה תִּחְלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה" (במדבר כ"ו, נג) – נחלה וירושה.
116. "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקין בנחלה" (בבא בתרא פ"ח מ"ג) – משנה זו מתאימה מאוד לפרשת פינחס שבה מופיעה פרשת בנות צלפחד (במדבר כ"ו, א-יא), אולם אינה נמצאת בראש הפרק.
117. "רבי אליעזר אומר [העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים]" (ברכות פ"ד מ"ד). תחנונים של משה בתחילת הפרשה מזכירים את התחנונים שבמשנה. אמנם המשנה הזאת אינה עומדת בראש הפרק, לכן ניתן להציע אפשרות אחרת: "ר' אליעזר אומר האורג שלשה חושין בתחלה

עקב א[... ..] להת[...]¹¹⁸

[... ..] מצוה א[...]¹¹⁹

[ראה תנן] [...]

[...]

[שו]פ[טים תנן] [...]

[...]

[כי ת]צא [תנן] [...]

ותנן בן [...] ומורה מאמת¹²⁰

[כי תבוא] תנן כיצד [מ]פרישין [א]ת הביכורים¹²¹

ותנן מקרא ביכורים] כיצד וענית¹²²

ניצבים בשולשה פרקים] בשנה הכהנים¹²³

ותנן אר[... ..] הן וכול'¹²⁴

[האזינו] תנן אילו אס[... ..]¹²⁵

ותנן יום הכיפורים] אסור] באכילה¹²⁶

ואחת על האריג חייב וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו שני חוטי' (שבת פי"ג מ"א). בפרשת ואתחנן מובאים עשרת הדיברות שניתנת בהם מצוות שבת (דברים ה', יג-טז), לכן הובאה כאן התחלה של פרק ממשנה שבת.

118. "ואין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש" (ברכות פ"ה מ"א) – "ואנכי עמדתי כהר פיימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא לא אבה ה' השחיתך" (דברים י', י) – תפילה.

119. "וכל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ" (קידושין פ"א מ"י) – "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (דברים ז', יב).

120. "בן [סורר] ומורה מאמתי" (סנהדרין פ"ח מ"א) – פרשת בן סורר ומורה (דברים כ"א, יח-כא).

121. "כיצד מפרישין את הביכורים" (ביכורים פ"ג מ"א) – פרשת ביכורים (דברים כ"ו, א-יא).

122. "מקרא ביכורים כיצד וענית" (סוטה פ"ז מ"ג) – מקרא ביכורים (דברים כ"ו, ה-י).

123. "בשולשה פרקים בשנה הכהנים... וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים של לויים ושל ישראלים" (תענית פ"ד משניות א-ב) – "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישאל" (דברים כ"ט, ט) – עמידה לפני ה' לשם הקרבת קרבן או לשם העמדה בברית.

124. "אורבעה ראשי שנים הן וכול' " (ראש השנה פ"א מ"א) – פרשת ניצבים נקראת סמוך לראש השנה.

125. "אילו אסורין ואוסרין בכל שהן יין נסך ועבודה זרה" (עבודה זרה פ"ה מ"ט) – "כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים. כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מדרת למו" (דברים ל"ב, לא-לב) – יין נסך.

126. "יום הכיפורים אסור באכילה" (יומא פ"ח מ"א) – פרשת האזינו נקראת סמוך ליום הכיפורים.

[וזאת ה]ברכה תנן משה קבל תורה מסיני¹²⁷

ותנן סוכה שהיא גבוהה מעשרים¹²⁸

פריסת המשניות על הקורפוס כולו רחבה ומגוונת. המסכתות הנלמדות בקטע (שהוא רק מחצית הלוח המקורי): אבות, בבא בתרא (2), בבא קמא, ביכורים, ברכות (3), זבחים, יומא, מנחות (2), נזיר, נידה, סוטה (3), סוכה, סנהדרין (3), עבודה זרה, פאה (2), פסחים, פרה (2), קידושין, ראש השנה (2), שבת (2), תענית (2). כל שישה סדרי המשנה הוזכרו בלוח זה.

שתי פעמים בלוח הפרק הנלמד אינו מתאים לפרשת השבוע המתאימה אלא לפרשה הסמוכה לה מלפניה או מאחוריה. תמיד יש לכך הצדקה: פרשת 'בלק' סיפורית ברובה, ופרשת 'במדבר' – עוסקת במספרים. קשה למצוא בהן עניינים הרומזים להלכות המשנה. עשרים וארבע משניות נמצאות בראשי פרקים, חמש משניות – בסופי פרקים וארבע משניות – באמצעי פרקים. מתוך אלה שכראשי פרקים, ארבע משניות אינן קשורות ישירות אל תוכן הפרשה. הקשר נמצא באחת המשניות הבאות. מן הנתונים האלה עולה, שהקטעים המובאים בלוח אינם מציינים משניות בודדות אלא פרקים; הלוח מציין פרק מסוים על פי המשניות שכראשו או (במיעוט המקרים) שבסופו.

במשנה כולה 523 פרקים, ואילו לימוד שני פרקים בכל שבוע מספק לכל היותר ידיעת 108 פרקים. נראה שכוונת עורכי הלוח לא הייתה לסיים את כל המשנה תוך שנה, כמו במנהג שתיארנו לעיל, אלא להכיר לקהל את העניינים החשובים שבמשנה.

לימוד כמה משניות בשבוע

בכתבי היד 129Oxford Ms. Heb. f18 58b-67b = Bodl. 2791.5 ו-130T-S NS 312.70 מתועד המנהג ללמוד כמה משניות בכל שבוע. כתבי היד הללו נכתבו במסורת פרסית בערך במאה החמש עשרה, כפי שמוכח גם מצורת השמות "עקיבא" (זו צורה מזרחית, לעומת "עקיבה" המערבית) ו"שמאי" (במקום "שמיי"). כתב היד הראשון הוא התחלת הרשימה, וכתב היד השני – סיומה. ברשימה נזכרות פרשות השבוע, אחרי שם כל פרשה בא לקט פסוקים המחוברים לפעמים במילה "וכת" (= וכתוב), ואחר כך מופיעות

127. "משה קבל תורה מסיני" (אבות פ"א מ"א) – פרשת וזאת הברכה נקראת בשמחת תורה, עת תחילת המחזור החדש של קריאת התורה.

128. "סוכה שהיא גבוהה מעשרים" (סוכה פ"א מ"א) – פרשת וזאת הברכה נקראת בסיום חג הסוכות.

129. J. Mann, *The Bible as Read and Preached in the Old Synagogue 2*, New York 1940, החלק העברי, עמ' רלב-רלט.

130. כתב יד זה לא פורסם לפני כן אך הוזכר במקומות שונים: C.F. Baker and M.R. Polliack, *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah Collections: Arabic Old Series*, Cambridge 2001, p. 482; ברודי וויזנברג (לעיל, הערה 89), עמ' 226. תודתי נתונה לפרויקט הגניזה של אוניברסיטת אוקספורד, <http://genizah.bodleian.ox.ac.uk>

התחלות של כמה משניות. הטקסט נושא את הכותרת "פּהרסת¹³¹ פּואסיק¹³² והלכות על פרשיות התורה".

אפשר להניח שלקט הפסוקים מובא כחומר לדרשות על פרשות השבוע בסגנון 'פתיחתות'. ואכן, כמה מן הפסוקים המופיעים ברשימה בצמוד לפרשה כלשהי משמשים כפתיחתא לאותה פרשה באחד המדרשים המוכרים לנו. כך למשל, הפסוק "אָמְרוּ לְאֱלֹהִים מֶה נֹרָא מַעֲשֵׂיךָ" (תהילים ס"ו, ג), המופיע כלימוד לפרשת ויהי בשלח, משמש בפסיקתא דרב כהנא כפתיחתא לפרשה זו;¹³³ הפסוק "שְׁנֵאָה תְּעוֹרֵר מְדִינִים" (משלי י', יב), המופיע ברשימה כלימוד לפרשת צו, משמש במדרש ויקרא רבה כפתיחתא לפרשה זו;¹³⁴ וישנן עוד דוגמות רבות נוספות.¹³⁵

שמות כמה מפרשות השבוע שונים מהשמות המקובלים, אבל ניתן למצוא אותם ברש"י ובתוספות במקומות שונים.¹³⁶ גרסות משובשות¹³⁷ וחסרות¹³⁸ מעידות על כך שהרשימה נעשתה לא מן הטקסט הכתוב אלא מהזיכרון. יש לשים לב שגם ברשימה זו פתיחות המשניות באות אחרי המילה "ותנן".

131. רשימה (פרסית, ערבית).
 132. צורת ריבוי של 'פסוק' על דרך 'הריבוי השבור' בערבית. במהדורת מאן (לעיל, הערה 129, עמ' רלב) בטעות "פואסין", אבל בקטלוג פרויקט פרידברג – "פואסיק".
 133. פסיקתא דרב כהנא ויהי בשלח פסקא יא ב, מהד' מנדלבוים עמ' 177.
 134. ויקרא רבה פרשה ז, מהד' מרגליות עמ' קמז.
 135. להלן כמה מהן: "לִיץ תִּפְּהָ וּפְתֵי יַעֲרֵם" (משלי י"ט, כה) – פרשת וישמע יתרו – פסיקתא דרב כהנא זכור פסקא ג, מהד' מנדלבוים עמ' 35; "רְבִיבִים אֲמָרִים" (תהילים ג', ג) – פרשת כי תשא – פסיקתא דרב כהנא כי תשא פסקא ב א, עמ' 16; "חֲכָמוֹת בְּנִתָּה בֵּיתָה" (משלי ט', א) – פרשת ויהי ביום השמיני – ויקרא רבה פרשה יא, מהד' מרגליות עמ' ריט; "אָחֹר וְקִדְּם צִרְתָּנִי" (תהילים קל"ט, ה) – פרשת אשה [כי תזריע] – ויקרא רבה פרשה יד, עמ' רצה; "שֵׁשׁ הִנֵּה שָׂנֵא ה'" (משלי ר', טז) – פרשת זאת [תורה המצורע] – ויקרא רבה פרשה טז, עמ' שמ; "לְשִׁחֹק אֲמַרְתִּי מֵהוֹלֵל" (קהלת ב', ב) – פרשת אחרי מות – ויקרא רבה פרשה כ, עמ' תנא; פסיקתא דרב כהנא אחרי מות פסקא כו ב, מהד' מנדלבוים עמ' 385; "אֲמָרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת" (תהילים י"ב, ז) – פרשת אמור – ויקרא רבה פרשה כו, מהד' מרגליות עמ' תקפז; פסיקתא דרב כהנא פרה אדומה פסקא ד ב, מהד' מנדלבוים עמ' 55; "חֲשִׁבְתִּי דְרָכִי וְאֶשְׁיֵבָה" (תהילים קי"ט, נט) – פרשת אם בחקותי – ויקרא רבה פרשה לה, מהד' מרגליות עמ' תתיז; "שְׁרָרְךָ אֲנִי הִסְתַּר" (שה"ש ז', ג) – פרשת וידבר ה' [אל משה במדבר] – במדבר רבה פרשה א ד; "אֶח נִפְשָׁע מִקְרִית עֹז" (משלי י"ח, יט) – פרשת ויקח [קרח] – במדבר רבה פרשה יח א; "מִי יִתֵּן טְהוֹר מִטְּמֵא" (איוב י"ד, ד) – פרשת זאת חוקת – פסיקתא דרב כהנא פרה אדומה פסקא ד א, מהד' מנדלבוים עמ' 54; במדבר רבה פרשה יט א; "טוֹבָה תּוֹכַחַת מְגִלָּה" (משלי כ"ז, ה) – פרשת והיה עקב – דברים רבה פרשת דברים, מהד' ליברמן עמ' 3.
 136. ג' פרוידנשטין, 'שמות פרשיות התורה', המעין ל ד, תש"ן, עמ' 44-51.
 137. פרשות וישלח, ויגש, בשלח, אחרי מות, דברים.
 138. פרשות וירא, וארא, במדבר.

להלן נביא את רשימת פרשות השבוע והמשניות המתאימות לכל פרשה (ללא הפסוקים המתאימים לה) עם ציוני המקורות על פי מהדורת מאן.¹³⁹ בהערות השוליים נביא את השערותנו בדבר הקשר בין המשנה לפרשה:

בראשית – "אין דורשין בעריות"¹⁴⁰ (חגיגה פ"ב מ"א).
אלה תולדות נוח – "דור המדבר"¹⁴¹ (סנהדרין פ"י מ"ג); "הגזול את חבירו שוה פרוטה"¹⁴² (בבא קמא פ"ט מ"ה).
לך לך – "הכל מעלין לארץ ישראל"¹⁴³ (כתובות פ"ג מ"א); "שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות על הסדר"¹⁴⁴ (ברכות כח ע"ב; מגילה יז ע"ב).
וירא – "קטן נימול"¹⁴⁵ (שבת פ"ט מ"ה); "מפנין אפילו ארבע וחמש קופות"¹⁴⁶ (שם פ"ח מ"א).
ויהיו חיי שרה – "האיש מקדש בו ובשלוחו"¹⁴⁷ (קידושין פ"ב מ"א); "מי שמתו מוטל"¹⁴⁸ (ברכות פ"ג מ"א).
ואלה תולדות יצחק – "האב זוכה לבן בנואי [= בנוי]"¹⁴⁹ (עדויות פ"ב מ"ט); "לא יבטל אדם מפריה"¹⁵⁰ (יבמות פ"ו מ"ו); "לפני אידיהן שלגוים"¹⁵¹ (עבודה זרה פ"א מ"א).

139. לעיל, הערה 129.
140. "אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים" (חגיגה פ"ב מ"א) – מעשה בראשית.
141. "דור המבול אין להם חלק לעולם הבא... דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא" – חטא דור הפלגה.
142. "אמר ר' חנינא: חמס – שוה פרוטה; גזל – פחות משווה פרוטה, וכך היו אנשי דור המבול עושים" (בראשית רבה פרשה לא ה, מהד' תיאודור-אלבק עמ' 279).
143. "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (בראשית י"ב, א).
144. "אברהם תיקן תפילת שחרית" (ברכות כו ע"ב). באברהם חותמים את הברכה הראשונה של תפילת שמונה עשרה (ראו פסחים קיז ע"ב).
145. "וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים" (בראשית כ"א, ד).
146. מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים" (שבת פ"ח מ"א) – הכנסת האורחים של אברהם.
147. "כִּי אֶל אֲרָצִי וְאֶל מוֹלְדֹתַי תֵּלֵךְ וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק" (בראשית כ"ד, ד) – קידושין על ידי שליח.
148. "וַיִּקֶּם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ" (בראשית כ"ג, ג).
149. "נהפך קלסתר פנים של יצחק ונרמה לאברהם. פתחו כולם ואמרו 'אברהם הוליד את יצחק' (בראשית כ"ה, יט)" (בבא מציעא פז ע"א) – דמיון אברהם ויצחק.
150. "וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לֵאמֹר לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' וַתֵּהָרֵר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ" (בראשית כ"ה, כא) – השתדלות להוליד ילדים.
151. "וַאֲתָם שְׁנֵאתָם אֲתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאֲתָכֶם" (בראשית כ"ו, כז) – איבה בין ישראל לאומות העולם.

- ויצא – "תפילת השחר"¹⁵² (ברכות פ"ד מ"א); "בני העיר שמכרו רחובה שלעיר"¹⁵³ (מגילה פ"ג מ"א).
- וישלח יעקב – "השולח סבלואות"¹⁵⁴ לבית חמיו"¹⁵⁵ (בבא בתרא פ"ט מ"ה); "השולח את הבעירה"¹⁵⁶ (בבא קמא פ"ו מ"ד); "גיד הנשה"¹⁵⁷ (חולין פ"ז מ"א); "אילו דברים אמרו מפני דרכי שלום"¹⁵⁸ (גיטין פ"ה מ"ח).
- וישב – "הרואה מקום שנעשו"¹⁵⁹ (ברכות פ"ט מ"א); "גין היוצא מתחת הפטיש"¹⁶⁰ (בבא קמא פ"ו מ"ו).
- ויהי מקץ – "המוכר פירות לחבירו ולא צימחו"¹⁶¹ (בבא בתרא פ"ו מ"א); "אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה"¹⁶² (תענית פ"ב מ"ט).
- ויגש – "אומר"¹⁶³ לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים"¹⁶⁴ (בבא בתרא פ"י מ"ח); "המלוה את חבירו על ידי ערב"¹⁶⁵ (שם מ"ז).
152. "תפלת השחר עד חצות... תפלת הערב אין לה קבע" – "יעקב תיקן תפילת ערבית, שנ' ויפגע במקום וילן שם' (בראשית כ"ח, יא)" (ברכות כו ע"ב).
153. "כי מקרנו ויאכל גם אכול את פספנו" (בראשית ל"א, טו) – ניתן לראות בכך רמז למכירת נכסי המשפחה והקהילה.
154. בגרסות שבידינו: "סבלונות".
155. "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו" (בראשית ל"ב, יד). משלוח מתנות לקרוב משפחה לשם שלום.
156. "וישלח יעקב מלאכים" (בראשית ל"ב, ד) – משלוח.
157. "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" (בראשית ל"ב, לג).
158. "כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פניו" (בראשית ל"ב, כא) – דרכי שלום.
159. "הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל" – סמוך לפרשת וישב מציינים את נס החנוכה.
160. בהמשך המשנה כתוב "ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור", ופרשת וישב קוראים סמוך לחנוכה. בנוסף, ראו: בראשית רבה (פרשה פד ה, מהד' תיאודור אלבק עמ' 1005): "אמר ר' לוי: [משל] לנפח שהיה פתוח באמצע פלטייה ובנו זהבי פתוח כנגדו, ראה נכנסות למדינה חבילות חבילות שלקוצים, אמר: חבל למדינה מה שנכנס לתוכה. היה שם פקח אחד אמר ליה: מאילו את מתיירא?! גין אחד משלך וגין אחד משלבנך ואתם שורפים אותם! כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתיירא, אמר לו הקדוש ברוך הוא מאילו את מתיירא?! גין אחד משלך וגין אחד משלבנך ואתם שורפים אותם, הה"ד 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם' (עובדיה א', יח) – יעקב ויוסף הם גצים המכלים את עשו.
161. "ושבע השפלים הרקות שרפות הקדים יהיו שבע שני רעב" (בראשית מ"א, כז) – תבואה שאינה צומחת.
162. "אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי שלא להפקיע השערים" – "רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות" (בראשית מ"ב, ב) – קניית דברי מאכל בעת הרעב.
163. בתכבי היד קאופמן, דה רוסי 138, במשנה שבירושלמי ובכל כתבי היד של התלמוד הבבלי כתובות קב ע"א – "אמר".

- ויחי יעקב – "האומר איש פלוני בני בכור" 166 (בבא בתרא פ"ח מ"ה); "המחלק נכסיו על פיו" 167 (שם פ"ט מ"ז).
- ואלא שמות – "אין מילדין את הבהמה ביום טוב" 168 (שבת פ"ח מ"ג); "שנים שהיו בעיר" 169 (בבא בתרא פ"י מ"ז).
- וארא – "המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם" 170 (סנהדרין פ"ז מ"ה); "יש שמות שנמחקים" 171 (שבועות לה ע"א); "שבועות העידות נוהגות באנשים ולא בנשים" 172 (שבועות פ"ד מ"א); "שבועת הביטוי נוהגת" 173 (שם פ"ג מ"י).
- בא אל פרעה – "עשרה נסים נעשו לאבותינו" 174 (אבות פ"ה מ"ד); "כל (ה)מצות הבן על האב" 175 (קידושין פ"א מ"ז); "האשה בזמן שהיא בבית בעלה" 176 (פסחים פ"ח מ"א); "יש בכור לנחלה" 177 (בכורות פ"ח מ"א); "ארבע פרשיות שלתפליין" 178 (מנחות פ"ג מ"ז); "המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב" 179 (בבא מציעא פ"ט מ"ו).
- ויהי בשלח – "בו ביום דרש רבי עקיבא אז ישיר משה" 180 (סוטה פ"ה מ"ד); "משה זכה בעצמות אביו" 181 (שם פ"א מ"ט); "שיירה שחנתה בבקעה" 182 (עירובין פ"א מ"ח).
164. "...ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" – "פי עבדך ערב את הנער מעם אבי" (בראשית מ"ד, לב) – ערבות.
165. ערבות.
166. "וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו" (בראשית מ"ח, יט) – מינוי הבכור.
167. "ואני נתתי לך שקם אחד על אחיך" (בראשית מ"ח, כב) – חלוקת נכסים לפני מיתה.
168. "ויאמר מלך מצרים למילדת העברית" (שמות א', טו).
169. "...שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון" – שמות בני ישראל.
170. "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות ו', ג) – השם הנכבד של הקב"ה.
171. שמות הקב"ה.
172. "וגם הקמתי את בריתי אתם" (שמות ו', ד) – ברית ושבועה.
173. ברית ושבועה.
174. "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים" – עשר המכות.
175. "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות י"ג, ח).
176. "...שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה" – "ויקחו להם איש ששה לבית אבת ששה לבית" (שמות י"ב, ג) – מינוי לקרבן פסח.
177. "קדש לי כל בכור" (שמות י"ג, ב) – קדושת בכורות.
178. "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" (שמות י"ג, ט), "ולטופת בין עיניך" (שם, טז) – תפילין.
179. מכת הארבה.
180. שירת הים.
181. זהו עירוב של שני משפטים במשנה: "יוסף זכה לקבור את אביו... משה זכה בעצמות יוסף" – "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות י"ג, יט).
182. "דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות" (שמות י"ד, ב) – חניית קבוצת הנוסעים.

וישמע יתרו – "גר שבא להתגיר" 183 (יבמות מז ע"א-ע"ב); "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל" 184 (ברכות פ"ט מ"א); "שבועות שתיים שהן ארבע" 185 (שבועות פ"א מ"א).
 ואלה המשפטים – "עבד עבדי נקנה בכסף ובשטר ובחזקה" 186 (קידושין פ"א מ"ב);
 "ארבעה אבות נזיקים" 187 (בבא קמא פ"א מ"א); "דיני ממונות בשלשה" 188 (סנהדרין פ"א מ"א).

ויקחו לי – "חמשה לא יתרומו" 189 (תרומות פ"א מ"א); "בשלשה פרקים תורמים את הלשכה" 190 (שקלים פ"ג מ"א); "הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו" 191 (ברכות פ"ב מ"ג).

ואתה תצוה – "תקועא אלפא לשמן" 192 (מנחות פ"ח מ"ג); "שלשה זיתים ובהם" 193 (שם מ"ד); "כלי הקודש שניקבו" 194 (זבחים פ"ט מ"ז).

כי תשא – "באחד באדר משמיעין על השקלים" 195 (שקלים פ"א מ"א); "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת" 196 (מגילה פ"ג מ"ד); "כופין אותו לבנות" 197 (בבא בתרא פ"א מ"ה).
 ויקהל – "כלל גדול אמרו בשבת" 198 (שבת פ"ז מ"א); "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" 199 (שם מ"ב).

183. "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מְפַל הָאֱלֹהִים" (שמות י"ח, יא) – גיור.

184. יתרו מודה לה' על הנסים שנעשו לישראל (שמות י"ח, א, ט-י, ראו רש"י).

185. "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא" (שמות כ', ז).

186. "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי" (שמות כ"א, ב).

187. אבות הנזיקין (שמות כ"א, לג - כ"ב, ה).

188. דיני ממונות שבפרשה.

189. "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" (שמות כ"ה, ב) – תרומה.

190. תרומה.

191. אפשר שהקשר מבוסס על המשך המשנה: "הקורא למפרע לא יצא" – "בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם – אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן! כלים שאני עושה – להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים (ברכות נה ע"א) – עשיית דברים למפרע.

192. "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית" (שמות כ"ז, כ) – שמן זית משובח.

193. שמן זית משובח.

194. "כֶּשֶׁם שֶׁהַמְזַבֵּחַ מִקְדָּשׁ... – "וְהָיָה הַמְזַבֵּחַ קָדֵשׁ קִדְשִׁים" (שמות כ"ט, לז).

195. "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" (שמות ל', יג) – תרומת מחצית השקל.

196. "...קורין בפרשת שקלים" – תרומת מחצית השקל.

197. "וַיִּרְא אֶהְרֵן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי" (שמות ל"ב, ה) – ויבן מן הזבוח לפניו. אמ' אהרן: מה אעשה? הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגין אותי... (ויקרא רבה פרשה י, מהד' מרגליות עמ' ר) – בנייה על ידי כפייה.

198. איסור מלאכה בשבת (שמות ל"ה, א-ג).

אלה פקודי – "אלו הם הממונים שהיו במקדש" 200 (שקלים פ"ה מ"א); "ואלו נשבעין שלא בטענה" 201 (שבועות פ"ז מ"ח); "עד שלא הוקם המשכן היו הבמות" 202 (זבחים פי"ד מ"ד).

ויקרא י' – "ויקרא וידבר הקדים קרויה לדיבור"; 203 "עד שלא הוקם המשכן" 204 (זבחים פי"ד מ"ד); "שבעת ימים קודם ליום הכיפורים" 205 (יומא פ"א מ"א); "כלל גדול אמרו בשבת כל השכיח" 206 (שבת פ"ז מ"א); "השוחט אחד בעוף" 207 (חולין פ"ב מ"א).
צו את – "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ" 208 (פסחים פ"א מ"א); "המזביח מקדש את הראוי לו" 209 (זבחים פ"ט מ"א).

ויהי ביום השמיני – "אילו טרפות בבהמה" 210 (חולין פ"ג מ"א).
אשה – "המפלת טומטום ואנדרוגינוס" 211 (נידה פ"ג מ"ה); "שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן" 212 (שם פ"א מ"א); "האשה שמיתו ילדיה בתוך מעיה" 213 (חולין פ"ד מ"ג).
זאת – "כיצד מטהרין את המצורע" 214 (נגעים פי"ד מ"א); "ובמוצא שם רע להקל ולהחמיר" 215 (ערכין פ"ג מ"ה); "מראות נגעים שנים שהן ארבעה" 216 (נגעים פ"א מ"א); "ארבעה מחוסרי כפרה" 217 (כריתות פ"ב מ"א).

199. איסור מלאכה בשבת.

200. "אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים" (שמות ל"ח, כא) – ממונים על עבודת הקודש.

201. "...השותפין והאריסין והאפוטרופין" – "אלה פקודי המשכן משכן העדת" (שמות ל"ח, כא) – ממונים על נכסים.

202. "תקים את משכן אהל מועד" (שמות מ', ב) – הקמת המשכן.

203. תורת כוהנים דיבורא דנדבה פרק א, מהד' פינקלשטיין עמ' 11 – מדרש ההלכה על הפסוק "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א', א).

204. "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א', א) – דיבור מתוך המשכן.

205. "...מפרישין כהן גדול מביתו" – "אם הפהן המשיח יחטא לאשמת העם" (ויקרא ד', ג) – כוהן גדול.

206. "...עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת" – "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ" (ויקרא ד', כז) – קרבן חטאת.

207. "והביא את אשמו אשר חטא שתי תרים או שני בני יונה" (ויקרא ה', ז) – קרבן עוף.

208. פרשת צו נקראת סמוך לפסח.

209. "זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח" (ויקרא ו', ב).

210. "והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב" (ויקרא י"א, מ) – טרפות ונבלות.

211. "אשה פי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים" (ויקרא י"ב, ב) – טומאת היולדת.

212. "כימי נדת דותה תטמא" (ויקרא י"ב, ב) – טומאת הנידה.

213. "אשה פי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים" (ויקרא י"ב, ב) – טומאת היולדת.

214. "זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו" (ויקרא י"ד, ב) – טהרת המצרע.

215. "אמר ריש לקיש: מאי דכתיב 'זאת תהיה תורת המצרע' (ויקרא י"ד, ב) – זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע" (ערכין טו ע"ב).

216. דיני נגעים.

אחרי מות – "כהן גדול דן ודנין אותו" 218 (סנהדרין פ"א מ"ב); "כהן גדול משמש בשמונה בגדים" 219 (יומא פ"ז מ"ה); "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן" 220 (יבמות פ"א מ"א); "אמר להם הממונה צאו וראו" 221 (יומא פ"ג מ"א).
 קדושים – "עשר קדושות הן" 222 (כלים פ"א מ"ו); "כל מצות הבן על האב" 223 (קידושין פ"א מ"ז); "אין מוכרין להם במחובר לקרקע" 224 (עבודה זרה פ"א מ"ח).
 אמר – "אף עלפי שאמרו בתולה גובה מאתים" 225 (כתובות פ"ה מ"א); "כהן גדול ונזיר אין מטמין בקרוביהן" 226 (נזיר פ"ז מ"א); "כהן גדול לא ישא את האלמנה" 227 (יבמות פ"ו מ"ד); "אי זהו משיח המשוח בשמן המשחה" 228 (הוריות פ"ג מ"ד); "משמיתו נביאים הראשונים בטלו אורים" 229 (סוטה פ"ט מ"ב).
 בהר סיני – "ארבעה ראשי שנים הם" 230 (ראש השנה פ"א מ"א); "אילו דברים שאין להם אונאה" 231 (בבא מציעא פ"ד מ"ט); "המלוה את חבירו על ידי משכואן" 232 (שם פ"ט מ"ג); "אי זהו נשך ואיזהו מרבית" 233 (שם פ"ה מ"א).

217. "...הזכב והזוכה והיולדת והמצורע" – טהרת הזכים והמצורעים.
 218. "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא ט"ז, ג) – כוהן גדול.
 219. במשנתנו – "בשמונה כלים", ואילו בוויקרא רבה פרשה כא, מהד' מרגליות עמ' תפט – "שמונה בגדים" – עבודת הכהן הגדול.
 220. "...ואלו הן: בתו ובת בתו ובת בנו..." (האסורות על היבם באיסור ערוה) – "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה..." (ויקרא י"ח, ו) – עריות.
 221. "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא ט"ז, ג) – סדר עבודת יום הכיפורים.
 222. "קדשים תהיו" (ויקרא י"ט, ב) – קדושה.
 223. "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא י"ט, ג) – כיבוד אב ואם.
 224. "...אבל מוכר הוא משיקץ. רבי יהודה אומר: מוכר הוא לו על מנת לקוץ" – "ובקצרכם את קציר ארצכם" (ויקרא י"ט, ט) – קצירת התבואה.
 225. "והוא אשה בבתוליה יקח" (ויקרא כ"א, יג) – נישואי בתולה.
 226. "ועל כל נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא" (ויקרא כ"א, יא) – איסור טומאה לכוהן גדול.
 227. "אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח" (ויקרא כ"א, יד) – פסולות חיתון לכוהן גדול.
 228. "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה" (ויקרא כ"א, י) – הכוהן המשיח.
 229. "ומלא את ידו ללבש את הבגדים" (ויקרא כ"א, י) – בגדי כוהן גדול.
 230. "...באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות" – "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כ"ה, ד) – שמיטין ויובלות.
 231. "...העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" – "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תוננו איש את אחיו. במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך" (ויקרא כ"ה, יד-טו) – אונאה במכירת קרקעות.
 232. "את כסףך לא תתן לו בנשך" (ויקרא כ"ה, לז) – הלואאה.
 233. "את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" (ויקרא כ"ה, לז) – איסור ריבית.

אם בחקותי – "אנטיגנס איש סוכו"²³⁴ (אבות פ"א מ"ג); "מאמתי מזכירין גבורות גשמים"²³⁵ (תענית פ"א מ"א); "חזקת בתים בורות ושיחים ומערות"²³⁶ (בבא בתרא פ"ג מ"א).

וידבר י"י – "עשרה ייחוסין"²³⁷ (קידושין פ"ד מ"א); "אמר ר' עקיבא מנין לפולטת שכבת זרע"²³⁸ (שבת פ"ט משניות א-ג); "הכונס צאן לדיר [ונעל] בפניהם"²³⁹ (בבא קמא פ"ו מ"א).

נשוא – "המקנה לאשתו"²⁴⁰ (סוטה פ"א מ"א); "ברכת כהנים כיצד"²⁴¹ (סוטה פ"ז מ"ו); "ארבעה אבות נזיקים"²⁴² (בבא קמא פ"א מ"א).

בהעלותך – "שלושה זיתים"²⁴³ (מנחות פ"ח מ"ד); "סנהדרין גדולה"²⁴⁴ (סנהדרין פ"א מ"ו); "שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה"²⁴⁵ (מנחות פ"ג מ"ז); "מי שהיה טמא או בדרך רחוקה"²⁴⁶ (פסחים פ"ט מ"א); "במה מדליקין ובמה אין מדליקין"²⁴⁷ (שבת פ"ב מ"א).
שלח לך – "סנהדרין גדולה היתה שלע' ואחד"²⁴⁸ (סנהדרין פ"א מ"ו); "התכלת אינה מעכבת את הלבן"²⁴⁹ (מנחות פ"ד מ"א); "אילו שאין להם חלק לעולם הבא"²⁵⁰ (סנהדרין פ"י מ"א).

234. "...קבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" – "אם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי" (ויקרא כ"ו, ג-ד) – שחר מצוות.

235. "וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם" (ויקרא כ"ו, ד) – גשמים מאת ה'.

236. "וְאֵם הַמִּקְדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסֹּף חֲמִישִׁית פֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ" (ויקרא כ"ז, טו) – מכירה חוזרת של בתים ושדות.

237. "לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם" (במדבר א', ב) – ייחוס בני ישראל.

238. "וְשָׁכַב אִישׁ אִתָּהּ שֹׁכֶבֶת זָרָה" (במדבר ה', יג) – יחסי אישות. הנושא הזה שייך לפרשת נשא, אבל פרשת במדבר עוסקת כולה במספרים, וקשה למצוא בה נושאים המתקשרים להלכות המשנה.

239. ראו לעיל, הערה 101.

240. "וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנְאָה אֶת אִשְׁתּוֹ" (במדבר ה', יד) – סוטה.

241. ברכת כוהנים (במדבר ו', כב-כז).

242. "...חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ" – "וְהָשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמֵּשְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אֲשָׁם לוֹ" (במדבר ה', ז) – תשלומים לנפגע (נגזל או ניזק).

243. "...ובהן שלשה שלשה שמנים" – "בְּהֶעֱלִיתָךְ אֶת הַנֶּרֶת" (במדבר ח', ב) – הדלקת המנורה.

244. "...היתה של שבעים ואחד" – "אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר י"א, טז) – סנהדרין גדולה.

245. "אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה יֵאָרוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת" (במדבר ח', ב) – מנורת המקדש.

246. "אִישׁ אִישׁ כִּי יְהִי טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֻקָה" (במדבר ט', י) – פסח שני.

247. "בְּהֶעֱלִיתָךְ אֶת הַנֶּרֶת" (במדבר ח', ב) – הדלקת המנורה.

248. ראו לעיל, הערה 107.

249. "וְנִתְּנָנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר ט"ו, לח) – ציצית.

- ויקח – "עדת קרח אינה עתידה לעלות" 251 (סנהדרין פ"י מ"ג); "כל התדיר מחבירו הוא קודם" 252 (זכחים פ"י מ"א); "זר ששימש" 253 (סנהדרין פ"ט מ"ו).
 זאת חוקת – "עושין כל צרכי המת" 254 (שבת פכ"ג מ"ה); "שבעת ימים קודם שריפת הפרה" 255 (פרה פ"ג מ"א).
 וירא בלק – "הפוער עצמו לפעור" 256 (סנהדרין פ"ז מ"ו); "ואילו דברים שלגוים אסורים" 257 (עבודה זרה פ"ב מ"ג); "הגונב את הקסוה והמקלל" 258 (סנהדרין פ"ט מ"ו).
 פינחס – "סדר נחלות כיצד" 259 (בבא בתרא פ"ח מ"ב); "יש נחלים ומנחילים" 260 (שם מ"א); "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקין בנחלה" 261 (שם מ"ג).
 ראשי המטות – "כל כינוי נדרים" 262 (נדרים פ"א מ"א); "נערה המאורסה אביה" 263 (שם פ"י מ"א); "ארבעה נדרים התירו חכמים" 264 (שם פ"ג מ"א).
 אלה הדברים – "חמשה דברים אירעו את אבותינו" 265 (תענית פ"ד מ"ו); "משכונס" 266 (ממעטין בשמחה" 267 (תענית פ"ד מ"ז); "כל שאינן לא במקרא ולא במשנה" 268 (קידושין פ"א מ"י).
 ואתחנן – "תפילת השחר עד חצות" 269 (ברכות פ"ד מ"א); "אין עומדים להתפלל" 270 (שם פ"ה מ"א); "ר' אליעזר אומר העושה תפילתו קבע" 271 (שם פ"ד מ"ד).
 250. "...מרגלים אין להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין פ"י מ"ג) – "שֶׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (במדבר י"ג, ב) – המרגלים.
 251. עדת קרח.
 252. ראו לעיל, הערה 110.
 253. "וְהָזָר הִקְרַב יוֹמֵת" (במדבר י"ח, ז) – זר ששימש בכהונה.
 254. ראו לעיל, הערה 112.
 255. ראו לעיל, הערה 111.
 256. "וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר" (במדבר כ"ה, ג) – עבודה לבעל פעור.
 257. "וַיִּתְקַרְאֵן לְעַם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן" (במדבר כ"ה, ב) – איסורי עבודה זרה.
 258. "וַעֲתָה לְכֶה נָא אֲרָה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה" (במדבר כ"ב, ו) – קללה.
 259. "אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ וְהֵעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ" (במדבר כ"ז, ח) – סדר נחלות.
 260. סדר נחלות.
 261. "כֵּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבָרְתָן נָתַן תֶּתֶן לָהֶם אַחֲזַת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם וְהֵעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן" (במדבר כ"ז, ז) – נחלת בנות צלפחד.
 262. "אִישׁ כִּי יִדַּר נָדַר לֵה' אוֹ הִשְׁבַּע שְׁבַעַת לְאִסֹּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ" (במדבר ל', ג) – נדרים.
 263. "וְאִשָּׁה כִּי תִדַּר נָדַר לֵה' וְאָסְרָה אֶסֶר בְּבֵית אֲבִיהָ בְּנִעְרִיהָ" (במדבר ל', ד) – נדרי הנערה.
 264. "אִישׁ כִּי יִדַּר נָדַר לֵה'" (במדבר ל', ג) – נדרים.
 265. פרשה זו נקראת סמוך לתשעה באב.
 266. בכל המקורות הידועים לנו – "משנכנס". הפועל 'כנס' בבניין קל בלשון חכמים אינו משמש במשמעות "נכנס".
 267. פרשה זו נקראת סמוך לתשעה באב.
 268. "הָבּוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם" (דברים א', יג) – מעלות האדם המשכיל.

והיה עקב – "הקורא את שמע" 272 (ברכות פ"ב מ"ג); "כל העושה מצוה אחת" 273 (קידושין פ"א מ"י).

ראה – "ברכות וקללות כיצד" 274 (סוטה פ"ז מ"ה); "הכל שוחטין ובכל..." 275 (חולין פ"א מ"ב). 276

המשך הרשימה מופיע כאמור בקטע T-S NS 312.70. מאחר שכתב יד זה טרם פורסם, נביא אותו כאן במלואו, לרבות הפסוקים המתאימים לכל פרשה, בנוסף למשניות. בהערות השוליים נביא את הצעתנו בדבר זיהוי הפסוקים והמשניות ובעניין הקשר שבין המשניות והפרשה.

ובכל שוחטין. 277

שופטים – ...נצב; 278 כי יי שפטינו; 279 ואשיבה שופטיך; 280 כמה יהא בעיר ותהא ראויה; 281 סנהדרין היתה כחצי גורן; 282 דיני ממונות בשלשה. 283
כי תצא – לדוד ברוך יי צורי; 284 אין המלך נושע ברב חיל; 285 סוס מוכן; 286; יענך יי ביום צרה; 287 אם תחנה עלי מחנה; 288 משוח מלחמה בשעה; 289 בן סורר ומורה ממתי מאמתי 290
הוא נעשה. 291

269. "ואתחנן אל ה' בעת ההוא" (דברים ג', כג) – תפילה.

270. תפילה.

271. תפילה.

272. "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי..." (דברים י"א, יג) – קריאת שמע.

273. "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם" (דברים ז', יב) – שחר מצוות.

274. "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (דברים י"א, כו) – ברכות וקללות.

275. "ונבחת מבקרך ומצאנך" (דברים י"ב, כא) – מצוות שחיטה.

276. כאן סוף הקטע.

277. זהו המשך המשנה דלעיל: "הכל שוחטין ולעולם שוחטין ובכל שוחטין" (חולין פ"א מ"ב).

278. "מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט" (תהילים פ"ב, א).

279. "כי ה' שפטנו ה' מחקנו ה' מלכנו הוא יושיענו" (ישעיהו ל"ג, כב).

280. "ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעצרך כבתחלה..." (ישעיהו א', כו).

281. "...וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין? מאה ועשרים" (סנהדרין פ"א מ"ו) – "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך" (דברים ט"ז, יח) – מערכת המשפט.

282. "סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה" (סנהדרין פ"ד מ"ג) – מערכת המשפט.

283. "דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה" (סנהדרין פ"א מ"א).

284. "לדוד ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה" (תהילים קמ"ד, א).

285. "אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח" (תהילים ל"ג, טז).

286. "סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה" (משלי כ"א, לא).

287. "יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב" (תהילים כ', ב).

288. "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח" (תהילים כ"ז, ג).

והיה [כי תבוא] – נבואה למשכנותיו; 292 קודש ישראל ליי; 293 אמרי האזינה; 294 רננו צדיקים; 295 פתחו שערים; 296 שמחתי באומרים; 297 כיצד מפרישין מההביכורים; 298 מקרא ביכורים כיצד. 299

אתם נצבים – היוצר יחד לבם; 300 על משמרת; 301 קוה קויתי יי; 302 ועוד בה עשירה; 303 הפוך רשעים ואינם; 304 ד' ראשי שנים הם; 305 בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם. 306

לסיכום הרשימה האחרונה:

- הרשימה אינה מציינת פרקים אלא משניות בודדות.
- כמות המשניות לפרשה נעה מאחת עד שש.
- במקרים רבים משנה מסוימת חוזרת על עצמה בשתי פרשות. 307 שתי משניות מאותו פרק באות לעתים בפרשה אחת, 308 ולא תמיד לפי הסדר. 309

289. "משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקדש היה מדבר" (סוטה פ"ח מ"א) – "כי תצא למלחמה על אייביך" (דברים כ"א, י) – דיני מלחמה.

290. כך בכתב היד – תיקון סופר.

291. "בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה" (סנהדרין פ"ח מ"א) – פרשת בן סורר ומורה (דברים כ"א, יח-כא).

292. "נבואה למשפנותיו נשתחנה להם רגליו" (תהילים קל"ב, ז).

293. "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה" (ירמיהו ב', ג) – ביכורים.

294. "אמרי האזינה ה' בינה הגיגי" (תהילים ה', ב).

295. "רננו צדיקים בה' לישרים נאנה תהלה" (תהילים ל"ג, א).

296. "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים" (ישעיהו כ"ו, ב).

297. "שיר המעלות לרוד שמחתי באמרים לי בית ה' נלך" (תהילים קכ"ב, א).

298. כך בכתב היד. "כיצד מפרישין הביכורים" (ביכורים פ"ג מ"א) – פרשת ביכורים (דברים כ"ו, א-יא).

299. סוטה פ"ז מ"ג – "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי" (דברים כ"ו, ה) – מקרא ביכורים.

300. "היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" (תהילים ל"ג, טו).

301. "על משמרת אעמדה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי" (חבקוק ב', א).

302. "קוה קויתי ה' ויט אלי וישמע שועתי" (תהילים מ', ב).

303. "ועוד בה עשירה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם ורע קדש מצבתה" (ישעיהו ו', יג).

304. "הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמד" (משלי י"ב, ז).

305. "ארבעה ראשי שנים הם" (ראש השנה פ"א מ"א) – פרשת ניצבים נקראת סמוך לראש השנה.

306. "בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן ארבע פעמים ביום – בשחרית, במוסף ובמנחה ובנעילת שערים: בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים" (תענית פ"ד מ"א) – פרשת ניצבים נקראת סמוך ליום הכיפורים. כאן סוף הקטע.

– הרשימה כוללת לא רק משניות אלא גם ברייתות,³¹⁰ ואפילו מדרשי הלכה.³¹¹

סיכום

מניתוח כל הממצאים עולות כמה מסקנות.

שיוך כמה משניות לפרשות השבוע זהה ברשימת T-S NS 218.24 וברשימת T-S NS 312.70 - Ms. Heb f18, לפעמים אפילו בסדר זהה: "כהן גדול ונזיר אינן מיטמאין בקרוביהן" (נזיר פ"ז מ"א), "משמיתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים" (סוטה פ"ט מ"ב) – אמור; "ארבעה ראשי שנים הם" (ראש השנה פ"א מ"א), "אילו דברים שאין להם אונאה" (בבא מציעא פ"ד מ"ט) – בהר; "מאימתי מזכירין גבורת גשמים" (תענית פ"א מ"א), "חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות" (בבא בתרא פ"ג מ"א) – בחוקותי; "אמר ר' עקיבא... מנין לפולטת שכבת זרע" (שבת פ"ט משניות א-ג), "הכונס צאן לדיר" (בבא קמא פ"ו מ"א) – במדבר; "המקנא לאשתו" (סוטה פ"א מ"א), "ברכת כהנים כיצד" (סוטה פ"ז מ"ו) – נשא; "שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה" (מנחות פ"ג מ"ז), "מי שהיה טמא או בדרך רחוקה" (פסחים פ"ט מ"א) – בהעלותך; "סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד" (סנהדרין פ"א מ"ו), "התכלת אינה מעכבת את הלבן" (מנחות פ"ד מ"א) – שלח; "עדת קרח אינה עתידה לעלות" (סנהדרין פ"י מ"ג), "כל התדיר מחבירו קודם את חבירו" (זבחים פ"י מ"א) – קרח; "עושין כל צורכי המת" (שבת פכ"ג מ"ה), "שבעת ימים קודם לשרפת הפרה" (פרה פ"ג מ"א) – חוקת; "הגונב את הקסוה והמקלל" (סנהדרין פ"ט מ"ו) – בלק; "ר' אליעזר אומר העושה תפילתו קבע" (ברכות פ"ה מ"ד) – ואתחנן; "כל העושה מצוה אחת" (קידושין פ"א מ"י) – עקב; "בן סורר ומורה מאימתי" (סנהדרין פ"ח מ"א) – כי תצא; "כיצד מפרישין הבכורים" (ביכורים פ"ג מ"א); "מקרא בכורים כיצד" (סוטה פ"ז מ"ג) – כי תבוא; "בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן" (תענית פ"ד מ"א); "ארבעה ראשי שנים הם" (ראש השנה פ"א מ"א) – ניצבים. המשנה בשבת פ"ט מ"ג – "מנין לפולטת שכבת זרע" – נלמדת בשתי הרשימות בפרשת במדבר, אף על פי שהנושא שלה שייך לפרשת נשא. כמו כן, בשתי הרשימות מובאת המשנה בשיבוש: הגרסה מצרפת למשנה את פתיחת משנה א' של אותו פרק. כל זה מצביע על מסורת משותפת או על השפעת מסורת אחת על חברתה. מכיוון שלדעתנו רשימת T-S NS 218.24 מציינת פרקים, ואילו רשימת T-S NS 312.70 - Ms. Heb f18

307. קידושין פ"א מ"ז – בא וקדושים; בבא קמא פ"א מ"א – משפטים ונשא; מנחות פ"ח מ"ד – תצוה ובהעלותך; שבת פ"ז מ"א – ויקהל וויקרא; זבחים פ"ד מ"ד – פקודי וויקרא (פרשות סמוכות!); סנהדרין פ"א מ"ו – בהעלותך ושלח (פרשות סמוכות!).

308. פרשות ויגש, תצוה, ויקהל, פינחס, דברים.

309. פרשות ויגש, פינחס.

310. פרשות לך לך, וארא, יתרו.

311. פרשת ויקרא.

כוללת בעיקר את המשניות שבאמצע הפרקים, ניתן לשער ש-T-S NS 218.24 מייצג את המסורת המקורית, מכיוון שהשיטה בו סגורה יותר; וגם זמן הקטע הזה קבוע יותר. אם כך הדבר – לפנינו עדויות למנהגים שונים של לימוד המשנה השבועי, שבו תוכן המשניות מותאם לתוכן פרשת השבוע או ללוח השנה. במקורות שלנו מתועדות שלוש מסורות לימוד. נראה לנו שניתן לראות ביניהן יחסי התפתחות:

מסורת אחת – לימוד שני פרקים של משנה בכל שבוע (T-S NS 218.24). היא מתועדת, לפי הפלאוגרפיה, בערך במאה השלוש עשרה בקהילה בעלת אופי ארץ ישראלי. כנראה היו אלה שיעורים לפני קהל או בפני חבר לומדים בשבתות.

ממנה יכלה להתפתח מסורת שנייה – לימוד מצומצם יותר, כמה משניות בכל שבוע (T-S NS 312.70 – Ms. Heb f18). היא מתועדת, לפי הפלאוגרפיה, באירן בערך במאה החמש עשרה. לשמות הפרשות ברשימה מוצמדות התחלות של פסוקים מהנביאים ומהכתובים הקשורים לנושא פרשת השבוע. אפשר להניח שזהו חומר לדרשות מסוג פתיחתא. אם נכון הדבר, המשניות האלה הן נושאי הדרשה, ובקהילה זו התקיימו בשבתות דרשות באגדה ובהלכה ב'מסגרת ליטורגית'³¹².

מסורת שלישית – לימוד מסכת או שתי מסכתות בשבוע, כך שבמשך שנה נלמדת כל המשנה (T-S AS 59.216; IV B 52; III B 73); משניות עם פירוש כף נחת, קושטאנדינה ת"ד-ת"ה; משניות דפוס ונציה תצ"ז-תצ"ח). היא מתועדת, לפי הפלאוגרפיה והמהדורות הקדומות של המשנה, החל מהמאה השש עשרה והלאה באזור הים התיכון. ברשימות האלה נמצאים גם ציוני קטעים מהנביאים, מהכתובים, מהרמב"ם ומארבעה טורים. זוהי עדות לקיום מנהג לימוד מורכב, שיש להקדיש לו מחקר נפרד. המנהג לשנן את כל המשנה הושפע מהשקפת מקובלי צפת,³¹³ ולכן ניתן לשער שהמסורת הזאת נוצרה מאוחר יותר מן המנהג ללימוד כמה משניות או כמה פרקים בכל שבוע.

312. זוסמן (לעיל, הערה 8), עמ' 227, הערה 55.

313. ארנד (לעיל, הערה 3), עמ' 22-25.